

SUOMEN KIELIOPPI

ALKEISOPETUSTA VARTEN

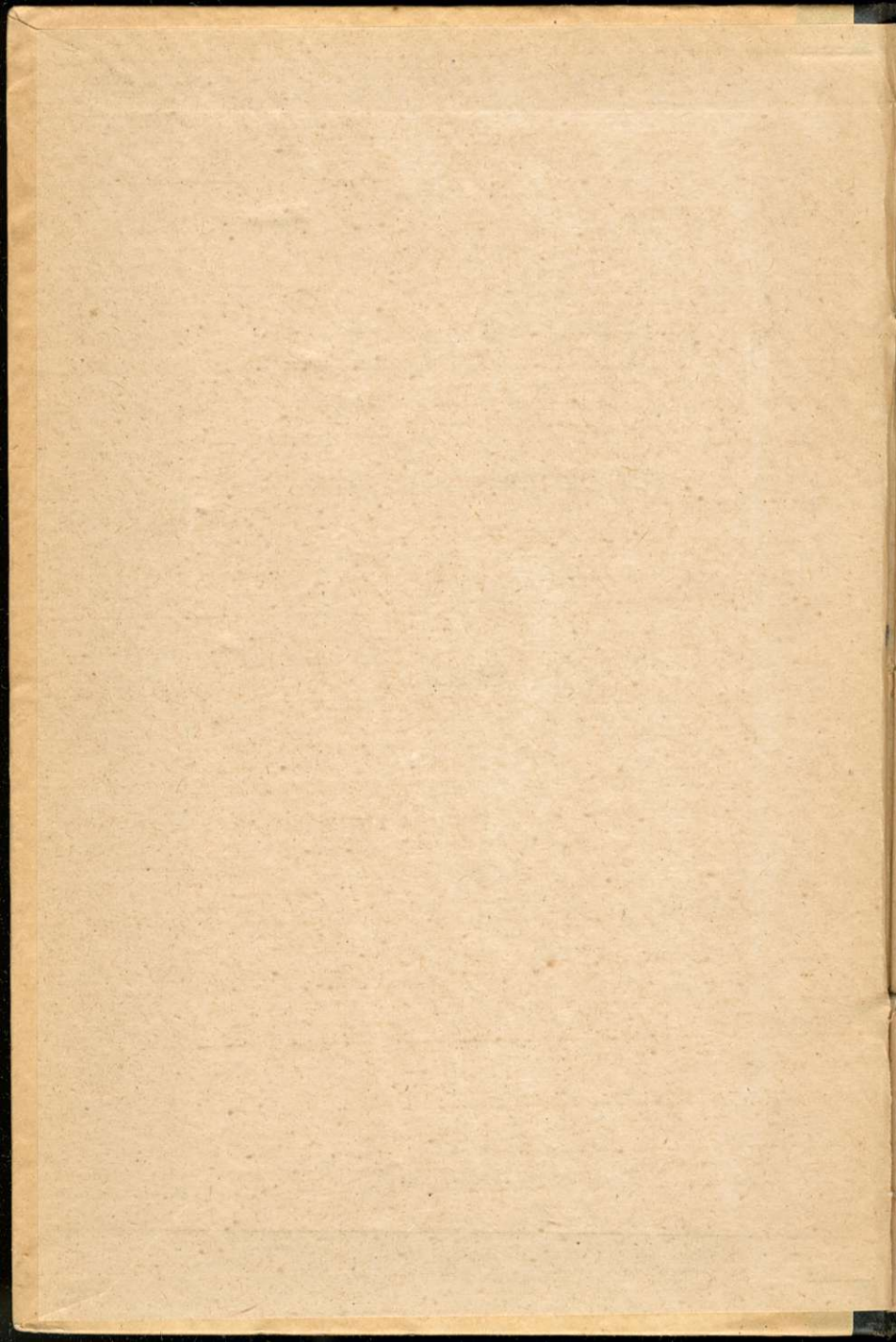
TOIMITTANUT

K. E. BRUMMER

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM

Hinta 1 mk.

SUOMEN KIELIOPPI

ALKEISOPETUSTA VARTEN

TOIMITTANUT

K. E. BRUMMER

PORVOOSSA,
WERNER SÖDERSTRÖM.

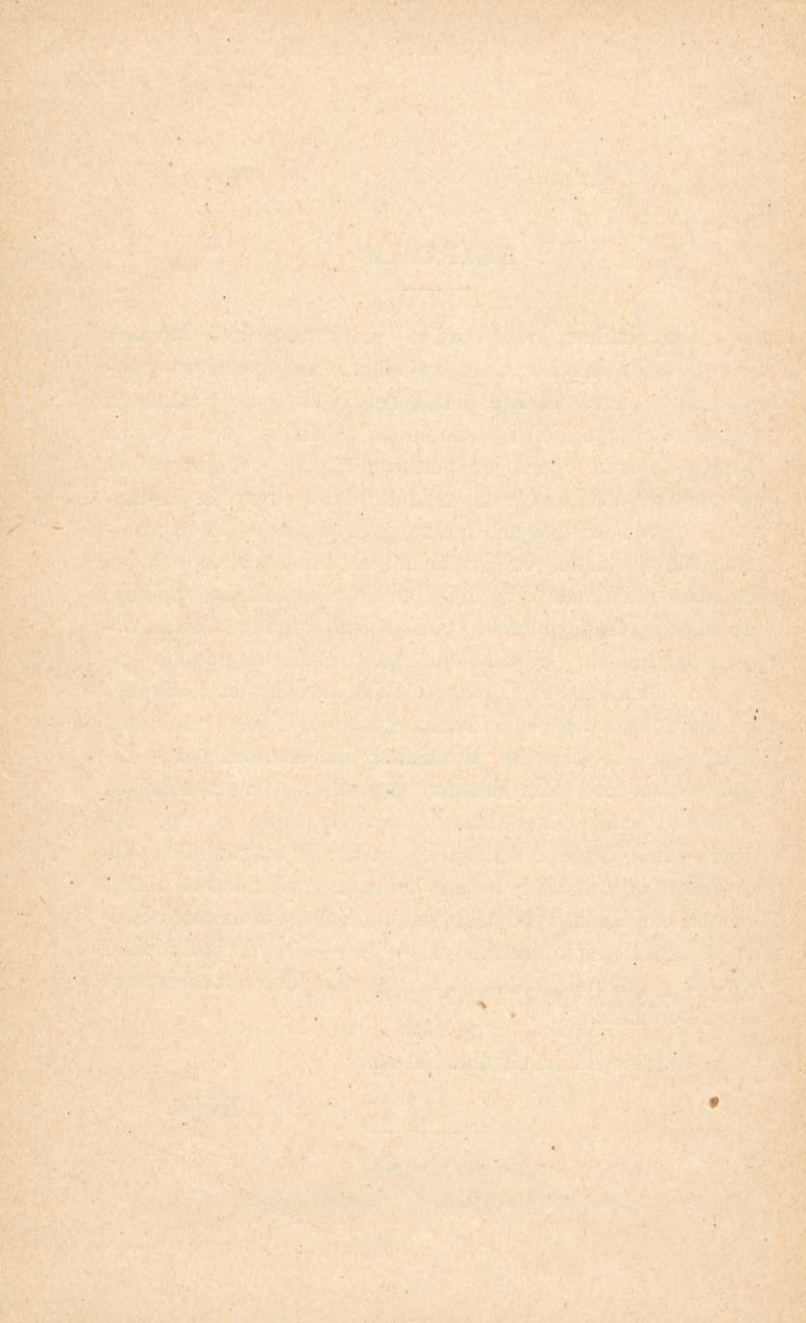
Porvoossa,
Werner Söderströmin kirjapainossa, 1895.

ESIPUHE.

Kun latinan kieli lyseissä siirryttyään I:ltä luokalta II:lle luokalle lakkasi olemasta kaiken kieliopetuksen pohjana, siirtyi tämä tehtävä äidinkielen opetukselle. Tämä on kuitenkin suomenkielisissä kouluissa tähän asti ollut vaikea tehtävä sopivan oppikirjan puutteen tähden. Joskin yleiset kieliopilliset käsitteet ovat saadut selville nykyään käytännössä olevan lukukirjan avulla, joka useinkin on hapuromista sinne tänne, ovat säännöt ennen pitkää oppilaiden muistista haihtuneet, kun niitä ei ole ollut mikään oppikirja tukemassa. Tätä puutetta poistaakseni ryhdyin tämän kirjasen laadintaan. Sitä kokoon pannessani on minulla esikuvana ollut Maisteri E. Lagerblad'in arvokas teos »Svensk språklära för lyceer och fruntimmerskolor», josta useimmat lukukappaleet, esimerkit ja säännöt olen suomentanut. Lisännyt olen, mitä olen katsonut tarpeelliseksi suomenkielisen oppilaan tietää niin alhaisella asteella, kuin se on, jota varten tämä kirjanen on tehty. Tarkoitus on nimittäin että oppikirja läpikäydään lysein kahtena ensimmäisenä lukuvuonna ennenkuin ryhdytään varsinaiseen systemaattiseen Suomenkielen kieliopin lukemiseen. — — — Oppikirjaa sopinee käyttää tyttökouluissakin, jopa, sen alkupuolta, valmistavissakin kouluissa.

Pälkäneellä heinäkuulla 1895.

Tekijä.

Muoto-oppi ja Lause-oppi.

I. Verbi. Substantiivi.

1. Isä *kyntää*. Äiti *kehrää*. Koira *haukkuu*. Lintu *lentää*. Mies *makaa*. Huone *palaa*. Puu *viheriötsee*.

Sanat *kyntää, kehrää, haukkuu, lentää* ilmaisevat *toimintaa*, s. o. ilmoittavat, *mitä jokin tekee*. Sanat *makaa, palaa, viheriötsee* ilmaisevat *tilaa*.

Verbiksi nimitetään *sellaista sanaa, joka ilmoittaa jotakin tekemistä tahi tilaa*.

Verbin eteen voipi asettaa sanat: *minä, sinä, hän, se, me, te, he*.

Lausu useampia verbejä!

2. Kala *ui*. Puu *kasvaa*. Pata *kiehuu*. Hämeenlinna on *kaupunki*. Kalle on *poika*.

Sanat *kala, puu, pata, Hämeenlinna, Kalle* ilmaisevat, *mikä jokin on*.

Substantiiviksi nimitetään *sellaista sanaa, joka ilmoittaa, mikä jokin on*.

Ilmaise useampia substantiivejä!

Ilmaise verbit ja substantiivit seuraavassa kertomuksessa!

3. Kaksi pääskystä oli kerran tehnyt pesänsä räystään alle tallin oven kohdalle. Kohta huomasivat he varpusen

lentävän pesään. He koettivat karkoittaa sitä sieltä. Vaan varpunenpa ei lähtenytäkään, vaan puri heitä, kun yrittivät sisälle. Nytpä nähtiin kummia. Nämät kaksi pääskystä kutsuivat joukon muita pääskysiä avuksensa. Pääskyset toivat suussaan olkia ja savea. Näillä alkoivat he muurata pesän suuta umpeen. Varpunen olisi kuollut nälkään, eli ei muudan poika olisi pelastanut sitä sieltä. Pääskyset saivat pesänsä takaisin. Mutta siinä eivät ne enää viihtyneet, vaan rakensivat itselleen toisen pesän.

II. Yksinäinen lause.

Predikaatti. Subjekti.

4. *Tyttö neuloo. Nurmi on vihanta. Lapset leikkivät. Äijä on väsynyt. Poika on kirjoittanut. Kynät ovat pyhittävät. Veli ja sisar luistelevat.*

Tyttö neuloo. Mitä lausutaan? — Että joku neuloo. Kestä lausutaan jotakin, s. o. kuka neuloo? — Tyttö.

Nurmi on vihanta. Mitä lausutaan? — Että jokin on vihanta. Mikä on vihanta? — Nurmi.

Lapset leikkivät. Mitä lausutaan? — Että jotkin leikkivät. Ketkä leikkivät? — Lapset.

Kun jotakin lausutaan jostakin, syntyy **lause**. Siis muodostetaan lauseita, kun lausutaan tahi kirjoitetaan, mitä ajatellaan.

Lause on ajatuksen kielellinen ilmaus.

Pura muut yllä olevat lauseet ja muodosta uusia.

5. Kussakin lauseessa on kaksi pääosaa: *predikaatti* ja *subjekti*.

Predikaatti on se, joka lausutaan jostakin. Yllä olevissa lauseissa *tyttö neuloo, nurmi on vihanta, lapset leikkivät* (4) ovat siis sanat *neuloo, on vihanta, leikkivät* predikaatteja.

Mitä lausutaan, s. o. mikä on predikaattina lauseissa *äijä on väsynyt, poika on kirjoittanut ja kynät ovat pyhittävät*?

Predikaatti on aina verbi.

Subjekti on se, josta jotakin lausutaan.

Lauseissa *tyttö neuloo, nurmi on vihanta, lapset leikkivät* ovat siis sanat *tyttö, nurmi, lapset* subjektejä. Mistä predikaatti lausutaan, s. o. mikä on subjektinä lauseissa *äijä on väsynyt, poika on kirjoittanut, kynät ovat pyhittävät*?

Subjekti vastaa kysymykseen, joka muodostetaan sanoista *kuka, mikä, ketkä, mitkä* ynnä *predikaatista*. Katso edelliseen (4). Kuka neuloo? Mikä on vihanta? Ketkä leikkivät?

Lauseen subjektinä on tavallisesti substantiivi.

Lause, jossa on ainoastaan yksi predikaatti, on **yksinäinen** lause.

Eroita predikaatti ja subjekti seuraavissa lauseissa!

6. Kevät.

Kevät on tullut. Pilvet ovat hajonneet. Auringon säteet lämmittävät. Lumi ja jäät ovat sulaneet. Vedet ovat taas sinertävät ja niityt vihannoivat. Valkovuokko ja sinivuokko kukkivat. Puut saavat lehdet. Muuttolinnut palaavat Pohjolaan. Leivo laulaa jo ylhäällä pilvissä. Onko käki jo tullut? Ihmiset ja eläimet iloitsevat. Oi, kuinka kevät on ihana!

III. Adjektiivivi. Laskusanat.

7. *Ahkerä* poika lukee. *Äkäiset* koirat purevat. *Kiltit* lapset odottavat. Jumala on *hyvä*. Omena on *ympyräinen*. *Pieni* lapsi leikkii.

Sanat *ahkerä*, *äkäiset*, *kiltit*, *hyvä*, *ympyräinen*, *pieni* ilmaisevat, *minkäläinen* jokin on.

Adjektiiviksi nimitetään sellaista sanaa, joka ilmaisee, *minkäläinen* jokin on.

Lausu useampia adjektiivejä!

8. *Substantiivejä* ja *adjektiivejä* nimitetään yhteisellä nimellä *nominiksi*.

Nominiksi nimitetään sanaa, joka ilmaisee *mikä* tahi *minkäläinen* jokin on.

9. *Yhden* tunnin kuluessa laski *kaksi* luokan oppilasta *viisi* esimerkkiä. Vaan ei kukaan ennättänyt laskea *yhdeksättä* ja *kymmenettä* esimerkkiä. *Seitsemän* oppilasta laski *kahdeksan* esimerkkiä.

Sanat *yksi*, *viisi*, *seitsemän*, *kahdeksan* ilmaisevat *määrättyä* lukua ja vastaavat kysymykseen *montako?*

Sanat *yhdeksäs* ja *kymmenes* ilmaisevat *määrättyä järjestystä* ja vastaavat kysymykseen *monesko?*

Laskusanoiksi nimitetään sellaisia sanoja, jotka ilmaisevat *määrättyä lukua* tahi *järjestystä*.

Laskusanat ovat kahta lajia: *kardinaaliset* l. peruslukuja ja *ordinaaliset* l. järjestyslukuja

Kardinaaliset ilmoittavat *määrättyä lukua* ja vastaavat kysymykseen *montako?*

Ordinaaliset ilmaisevat *määrättyä järjestystä* ja vastaavat kysymykseen *monesko?*

Lausu useampia laskusanoja!

Lausu adjektiivit ja laskusanat seuraavassa kappaleessa.

10. Helsingin satamissa.

Helsingillä on kaksi hyvää satamaa. Pohjoissatama ja Eteläsatama. Siellä on nyt viidestätoista kahteenkymmeneen suurempaan ja pienempään laivaan. Kaunein on Linnea. Se on pitkä ja soikka sekä on väriltään vaalea ja soma. Murtaja sitä vastoin on ulkomuodoltaan ruma, sillä se on leveä, jyhkeä ja musta. Eilen tuli satamaan neljä suurta sotalaivaa ja kuusi pientä torpedolaivaa. Ensimmäisellä ja kolmannella laivalla oli kolme korkeata mastoa, kaunistettuina koreilla, monivärisillä lipuilla. Torpedovenheistä oli neljäs ja viides pienimmät sekä niin matalat, että ne tuskin näkyivät yli veden pinnan.

IV. Pronomini.

11. Liisa sanoi serkullensa (Liisan serkulle) Pekalle: »*Minä* (Liisa) sain syntymäpäivänäni (Liisan syntymäpäivänä) kaksi kirjaa, *jotka* (kirjat) ovat sangen opettavaisia. *Sellaisia* (opettavaisia) pitäisi *kaikkien* kirjain olla. Oletko *sinä* (Pekka) lukenut *ne* (kirjat)? Pekka sanoi, ett'ei *hän* (Pekka) tunne *niitä* (kirjoja). *Hän* (Pekka) pyysi sentähden, että *hän* (Liisa) lainaisi *ne molemmat* (kirjat) *hänelle* (Pekalle).

Liitteet *nsa*, *ni* sekä sanat *minä*, *jotka*, *sellaisia*, *kaikkien*, *sinä*, *ne*, *hän*, *niitä*, *molemmat* käytetään tässä *substantiivien* (Liisa, kirjat, Pekka) sekä *adjektiivin* (opettavainen) asemesta.

Pronominiksi nimitetään sellaista sanaa, jota käytetään joko **substantiivin** tai **adjektiivin** asemesta.

Pronominia käytetään joko substantiivinä, substantiivipronomini, tai adjektiivinä, **adjektiivipronomini**.

Käyttämällä pronominia vältetään saman sanan taaja kertaaminen, joka kuuluu rumalta.

Lue ääneesi yllä oleva lukukappale käyttämällä sulkumerkkien sisällä olevia sanoja pronominiin verosta.

Etsi pronominit seuraavassa kappaleessa!

12. Hyvä isäntä.

Eräs isäntä kutsui luoksensa kaikki torpparinsa. Hän sanoi heille: »Te olette kaikki olleet minulle mieliksi; minä tahdon antaa teille sen palkinnon, jonka te ansaitsette». Ja isäntä antoi kullekin torpparille kappaleen maata heille itselleen viljeltäväksi. Ei kukaan voinut riistää sitä heiltä. Silloin auttoivat kaikki toinen toistansa viljelemisessä, ja pian nähtiin heidän maapalstansa antavan runsaan sadon. Vaan matkustajat, jotka näkivät sen varakkaan talon, kysyivät, kenen se oli. Ja he lisäsivät: »Me emme ole missään osassa maataamme nähneet niin kauniita vainioita ja niin tyytyväisiä ihmisiä».

V. Yksinkertaiset ja yhdistetyt verbimuodot.

Apuverbi.

13. Lintu *visertää*. Laulu *vaikeni*. Laululinnut *ovat muuttaneet* lämpöisempiin maihin. Vankien tavat *tulevat parannetuiksi*, jos heidän *täytyy istua* yksin.

Koululapset *voivat saada* hyvät todistukset, jos he *tah-
tovat olla* ahkeria. Kaikkien ihmisten *pitää tehdä* työtä.
Ei vielä *liene* liian myöhä. Tämä *saattaa tapahtua* kelle
hyvänsä. Mitä *mahtaa tulla* tuosta miehestä! Huo-
menna *taitaa sataa*.

Lauseessa *lintu visertää* on sana *visertää yksin*
täydellinen verbimuoto. Samoin on *vaikeni yksin täy-
dellinen verbimuoto*.

**Yksinkertaiseksi nimitetään sitä verbimuotoa,
jossa verbi on yksin.**

Lauseessa *laululinnut ovat muuttaneet lämpöi-
sempiin maihin* muodostaa verbi *muuttaneet yhteydessä*
sanan *ovat* kanssa verbimuodon.

Ne verbit, joiden avulla eräitä verbimuotoja muo-
dostetaan, nimitetään *apuverbeiksi*.

**Yhdistetyksi nimitetään verbimuotoa, jonka
pääverbi ja apuverbi muodostavat.**

Mitä yhdistettyjä verbimuotoja ja apuverbejä on
muissa yllä olevissa lauseissa?

**Apuverbejä ovat: olen, tulen, täytyy, voin, tahdon,
pitää, lienen, saatan, mahdan, taidan.**

Etsi yksinkertaiset ja yhdistetyt verbimuodot ja apu-
verbit seuraavassa kertomuksessa!

14. Hölmöläiset.

Kun Hölmöläisten piti leikata ruista, tekivät he sen
työn niin perinpohjaisesti, että he yhtenä päivänä olivat
leikanneet ainoastaan yhden saran. Illalla oli jäljellä kaksi
sarkaa. Matti tahtoi auttaa Hölmöläisiä ja yöllä leikkasi
hän ja sitoi sen, mikä vielä oli leikkaamatta. Kun he aa-
mulla tulivat pellolle ja huomasivat, että se oli leikattu niin
vähässä ajassa, sanoivat he: »Kukahen tämän lienee teh-

nyt? Se mahtaa olla noita, sillä tavallinen ihminen se ei saata olla». Samassa näkivät he Matin sirpin kuhilaan päässä. Silloin luulivat he että noita oli muuttanut itsensä sirpiksi. Se oli upotettava, ettei se toisen kerran pilaisi väen perinpohjaista työtä. Silloin sitoivat he suuren kiven sirppiin, että se uppoisi, ja soutivat sen ulos järvelle. Vaan kun heidän piti heittää se järveen, tarttui se veneen laitaan; vene meni kumoon ja Hölmöläiset hädin tuskin pääsivät hengissä maalle.

VI. Predikaatintäyte.

15. Varis on *lintu*. Ilma on *kaunis*. Taivas oli eilen *pilvinen*. Nuorukainen tulee *mieheksi*. Rakennus tulee *valmiiksi*. Tyttö on *Kaisa* nimeltään.

Jos sanotaan: *varis on, ilma on, taivas oli, nuorukainen tulee, rakennus tulee, tyttö on*, niin ei ole ilmaistu täydellistä ajatusta. Täytyy sanoa, *mikä* varis on, *millainen* ilma on, *millainen* taivas oli, *miksi* nuorukainen tulee, *mikä* tyttö on, saadaksemme lauseen täydelliseksi.

Verbit *on, tulee* ovat merkitykseltään vaillinaisia, niin että ne eivät yksin voi muodostaa täydellistä predikaattia. Ne tarvitsevat sentähden *predikaatintäyteen*.

Lauseessa *ilma on kaunis* muodostavat sanat *on kaunis* yhdessä *predikaatin*; sen muodostavat siis **predikaatinverbi on** ja **predikaatintäyte kaunis**.

Nuorukainen tulee mieheksi. Mikä on *predikaatti, predikaatinverbi ja predikaatintäyte*?

Ilmaise *predikaatti, predikaatinverbi ja predikaatintäyte* noissa muissa lauseissa!

Predikaatintäyte on tavallisesti substantiivi tahi adjektiivi.

Ilmaise predikaatit, predikaatinverbit ja predikaatintäytteet seuraavassa kertomuksessa!

16. Koulutoverit.

Vilho ja Jaakko olivat koulutovereja. Vilho oli ahkera, vaan Jaakko oli kovin laiska. Sentähden pitivät kaikki ihmiset edellisestä ja hän tuli ajan varrella nimismieheksi. Eräänä päivänä kohtasi nimismies erään kerjäläisen. Tämä sanoi rukoillen: »Auta minua; minä olen niin nälissäni. Oi, kuinka minä olen onneton! Minun entiset lukutoverini ovat tulleet arvokkaiksi virkamiehiksi. Vaa minä olen heittiö ja pysyn sinä. Minä olen nimeltäni Jaakko. Koulussa nimitettiin minua Laiska-Jaakoksi.»

Vilho oli hyväsydäminen ja hankki koulutoveri raukalleen pienen viran.

VII. Substantiivein luku (numerus).

17. Yksi *tyttö* lukee, sillaikaa kun useat *tytöt* neulovat. Yksi *leppä* on niityllä, vaan useita *leppiä* kasvaa järven rannalla. Minun kirjassani on ainoastaan yksi *kuva*, vaan sinun kirjassasi on useampia *kuvia*. *Varpunen* jää talven yli luoksemme, vaan kaikki *laululinnut* muuttavat lämpöisempiin maihin. Ruotsi on nyt yksi *valtakunta*, vaan muinoin oli se jaettu useampiin *valtakuntiin*. Ei ole yhtään kaupunkia *kirkotta*, eikä maata *kauppiaitta*.

Sanat *tyttö*, *leppä*, *kuva*, *varpunen* ilmaisevat yhden esineen; vaan *tytöt*, *leppiä*, *kuvia*, *laululinnut* ilmaisevat useampia esineitä.

Useimmilla substantiiveilla on kaksi lukua: **Yksikkö** (singulaari) ja **monikko** (pluraali).

Nimitä useampia substantiiveja singulaarissa ja pluraalissa!

VIII. Personaalipronominit.

Liitännäispronomininit eli possessiivisuffiksit.

18. Juho sanoi kerskaton Kallelle: »Nyt *minä* olen oppinut uimaan. Milloin *sinä* opit sitä?» »Odota vähän!» vastasi Kalle. »*Veljeni* tulee pian kotiin. *Hän* on uimistaidon maisteri, ja *minä* pyydän *häntä* opettamaan *minuakin* uimaan». »Tunnetko *sinä* *minun* *sareni*? *Hän* ui paremmin kuin kukaan *hänen* *tovereistansa* ja *häntä* ei ole kukaan opettanut uimaan. *Hän* on *itse* opettanut *itseänsä*. Parin viikon kuluttua *me* näemme, kuka *meistä* ui paremmin.» Samassa näkivät *he* Pekan tulevan. »Millä *te* huvittelette *itsenne*?» kysyi hän. Molemmat pojat luulivat näkevänsä *hänen* ulkomuodostaan, että *hän* oli utelias kuulemaan *heidän* keskusteluansa. Se äköitti *heitä*. Sentähden vastasi Juho äkäisesti: »*Minulla* on oma *toimeni*, hoida *sinä* omasi! *Minun* *huvini* on yhtä hyvä kuin *sinun*.» Pekka sanoi suopeasti: »Kukin hoitakoon vain omia *toimiansa* ja *huvejansa*. Vaan *ilomme* tulee suuremmaksi, kun ja'amme sen muiden kanssa. *Minä* en kuitenkaan tahdo häiritä teidän *huvejanne*. Hyvästi!»

Minä, sinä, hän, me, te, he, itse ovat **personaalipronomineja**.

Personaalipronomini ilmaisee persoonan.

Persoonana on kolminainen: *ensimmäinen* *persoonana*, *minä*, ilmaisee sen, joka puhuu; *toinen* *per-*

soona, *sinä*, ilmaisee sen, jota puhutellaan; *kolmas persoona*, *hän*, ilmaisee sen, josta puhutaan. *Minä* on pluraalissa *me*, *sinä te*, *hän he*.

Personaalipronomini on substantiivi.

19. *Ni*, *si*, *nsa (nsä) mme*, *nne*, ovat **liitännäispronomineja** eli **possessiivisuffiksejä** ja *ilmoittavat omistajan*.

Etsi personaali- ja liitännäispronominit kappaaleessa 12!

IX. Verbin luku, persoona ja tempori.

20. Minä *sano-n*. Sinä *sano-t*. Hän *sano-o*. Me *sano-mme*. Te *sano-tte*. He *sano-vat*. Hän *saa*. Poika *syö*.

Verbin *luku* on *singulaari*, kun se sanotaan *yhdestä* esineestä, ja *pluraali*, kun se sanotaan *monesta* esineestä.

Verbi sanotaan olevan *ensimmäisessä persoonassa*, kun sen subjekti on *minä* tahi *me*; *toisessa persoonassa*, kun sen subjekti on *sinä* tahi *te* ja *kolmannessa persoonassa*, kun sen subjekti on *hän* tahi *he* tahi muu *substantiivi*.

Kussakin taipuvaisessa sanassa erotamme *kaksi* osaa.

Vartalo, sanan *muuttumaton* osa; **pääte**, sanan *muuttuvainen* osa.

Singulaarin 1:sen persoonan pääte on **n**; 2:sen **t**; 3:nen **vokaalin pitennys** tahi on se **päätteetön**.

Pluraalin 1:sen **mme**; 2:sen **tte**; 3:nen **vat (vät)**.

21. Leivo laulaa. Leivo on laulanut. Eukko kutoo. Eukot ovat kutoneet. Merimies soutaa. Merimiehet ovat soutaneet.

Leivo lauloi. Leivo oli laulanut. Eukko kutoi. Eukko oli kutonut. Merimies soutu. Merimiehet olivat soutaneet.

Leivo laulaa huomenna. Leivo on laulanut huomenna, kun lapset tulevat puutarhaan. Eukko kutoo huomenna. Eukko on huomenna kutonut, ennenkuin hän lakaisee lattian. Pekka soutaa huomenna. Pekka on huomenna soutanut, kun Matti alkaa soutaa.

Kun sanotaan: *leivo laulaa* tahi *leivo on laulanut*, ilmaistaan että jotakin *juuri nyt tapahtuu* tahi *on tapahtunut*.

Kun sanotaan: *leivo lauloi* tahi *leivo oli laulanut* ilmaistaan että jotakin *ennen tapahtui* tahi *oli tapahtunut*.

Kun sanotaan: *leivo laulaa huomenna* tahi *leivo on huomenna laulanut*, ilmaistaan että jotakin *vast'edes tapahtuu* tahi *on tapahtunut*.

Aika, jolloin tekeminen tapahtuu, on siis joko *menevätön* (s. o. nykyinen ja tuleva), tahi *mennyt*.

Tekeminen taas on joko *päättymätön* tahi *päätynyt*.

Temporit l. ajallismuodot ovat siis seuraavat:

<i>Menemättömän</i> s. o. nykyisen ja tulevan ajan temporit	}	a. preesensi-futuuri .
		b. perfekti .
<i>Menneh</i> ajan temporit	}	c. imperfekti .
		d. pluskvamperfekti .

Preesensi-futuuri ilmaisee *päättymätöntä* tekemistä nyky- tai tulevassa ajassa.

Perfekt ilmaisee *päättynyttä tekemistä nyky- tai tulevassa ajassa.*

Imperfekt ilmaisee *päättymätöntä tekemistä menneessä ajassa.*

Pluskvamperfekt ilmaisee *päättynyttä tekemistä menneessä ajassa.*

Presensi-futuuri ja *imperfekt* ovat yksinkertaisia, muut *yhdistettyjä* temporeja.

Ilmaise persoona, luku ja temporit seuraavassa kertomuksessa!

22. Kärpänen ja hämähäkki.

Nuori ruhtinas sanoi usein: »Mitähän varten Jumala on luonut nuot kärpäset ja hämähäkit; nehan eivät hyödytä ketään. Ne ovat vain ihmisten kiusana. Ensi kevännä, kun lämmin on tullut, virkoovat ne taas uuteen elämään». Syttyipä sota. Nuoren ruhtinaan täytyi myös mennä sotaan. Väsyneenä pani hän ma'ata puun juurelle. Vihollinen hiipi hiljaa ruhtinaan luo ja aikoi tappaa hänet. Kärpänen pisti silloin ruhtinasta poskeen. Hän heräsi ja huomasi vihollisensa. Hänen onnistui pelastaa henkensä.

Sen jälkeen meni ruhtinas erääseen luolaan. Viholliset ajoivat häntä takaa. Kun he olivat tulleet luolan suulle, sanoi yksi heistä: »Tuonne hän on varmaankin mennyt piiloon». »Ei häntä siellä ole», sanoi toinen, »hän ei ole voinut mennä sinne repimättä hämähäkin verkkoa».

Hämähäkki oli kutonut verkkonsa luolan suulle, sillä aikaa kuin ruhtinas oli luolassa, ja siten pelasti se ruhtinaan vihollisten käsistä.

X. Kasvanut lause.

Predikaatinosa. Subjektinosa. Sanainjärjestys.

23. *Kukka kukoistaa. Tähti välkkyä. Ihmisen elämä on lyhyt. Kaunis on illan kuu ja välkkyvä virran kalvo. Myrsky kaataa usein suuria puita. Syksyn kolkko, synkkä ilta kattaa kaupungin ja maan.*

Paljas on lause, jossa on ainoastaan predikaatti ja subjekti.

Kasvanut on lause, jossa joko predikaatilla tahi subjektilla tahi kummallakin on määräyksiä.

Kussakin kasvaneessa lauseessa eroitamme kaksi osaa: *predikaatinosa* ja *subjektinosa*.

Predikaatinosa on predikaatti määräyksineen, subjektinosa on subjekti määräyksineen.

Sitä lauseen *jäsentä*, jolla on määräys, nimitetään pääsanaksi.

24. Lauseessa *ihmisen elämä on lyhyt*, on subjekti ennen predikaattia. Sanain järjestys on siinä *suora*.

Lauseessa *kaunis on illan kuu*, on predikaatti ennen subjektia. Sanain järjestys on siinä *takaperoinen*.

Hae seuraavassa kappaleessa kaikki määräykset ja ilmaise, mihin pääsanoihin ne kuuluvat. Ilmaise myöskin, missä lauseissa sanainjärjestys on *suora*, missä *takaperoinen*!

25. Mehiläinen ja kyhkyinen.

Oli kesäpäivä. Mehiläinen lenteli kukkasesta kukkaseen. Se näki, kuinka pikkulinnut lentelivät joen poikki. Mehiläinenkin päätti lentää joen yli. Kun se oli päässyt joen keskikohdalle, puhalsi vihuri ja mettiäinen putosi jokeen. Kyhkyinen istui joen rannalla koivun latvassa. Kun

kyhkyinen näki, että mehiläinen oli hukkumaisillaan, lensi se mehiläisen luo ja pudotti lehden mettiäisen eteen. Mettiäinen pelastui lehdelle. Kyhkynen kuherteli illalla lehdossa. Metsästäjä hiipi salaa lähelle. Hän nosti pyssyn poskelleen ja tähtäsi. Tämän huomasi mehiläinen ja pisti samassa ampujata käteen. Pau, pamahti pyssy. Luoti lensi harhaan ja kyhkynen pelastui.

XI. Nominen taivutus I. deklinatsiooni.

26. *Valhe on kaikkien paheiden äiti. Suomen järvet ovat monet. Pojan ahkeruus on erinomainen. Isä osti uuden kirjan. Metsästäjä ampui karhun. Minä tulin jalan. Kotona on hyvä olla. Riihen luona kasvaa mansikoita. Isä on pappina Laukaassa. Kotoa lähemme ulos maailmaan. Kirkon luota kuuluu meteliä. Häme on osa Suomenmaata. Michellä ei ole kirvestä. Poika juoksi tuvan ta'akse. Pallo vierii kaivon luo. Nuorukainen varttui mieheksi. Pappi sarnaa kirkossa. Vanhemmat ovat heinässä. Isä palasi kaupungista, äiti marjasta. Viholliset ryntäsivät kaupunkiin. Työtä kestää yöhön asti. Väki läksi talokooseen. Kirkolla istuu paljo väkeä. Silmillä näemme. Äiti osti kauppiaalta huivin. Lapset palaavat kaivolta, kun isä tulee metsältä. Pappi lahjoitti sisareleni raamatun. Veli juoksi kaivolle. Metsästäjät läksivät metsälle. Ilman Jumalan pelotta on ihminen kurja. Isäntä myi talon viljoineen.*

Kauppias osti kalat ja marjat. Poika oli porossa polvin, kypenissä kyynäsvarsin.

Noiden talojen pellot ovat huonossa kunnossa.

Singulaarin

Nominatiivi	on päätteetön,	vastaa kysymykseen kuka, mikä? esim.	<i>talo.</i>
Genetiivi'n	pääte on <i>n</i>	ja se vastaa kysym. minkä oma? »	<i>talo-n.</i>
Akkusatiivi'n	» » <i>n</i>	» » » » minkä? »	<i>talo-n.</i>
Instruktiivi'n	» » <i>n</i>	» » » » millä keinoin? »	<i>talo-n.</i>
Essiivi'n	» » <i>na (nä)</i>	» » » » minä? »	<i>talo-na.</i>
Partitiivi'n	» » <i>a (ä) ta (tä)</i>	» » » » mitä? »	<i>talo-a.</i>
Translatiivi'n	» » <i>ksi</i> ja »	» » » » miksi? »	<i>talo-ksi.</i>
Inessiivi'n	» » <i>ssa (ssä)</i>	» » » » missä? »	<i>talo-ssa.</i>
Elatiivi'n	» » <i>sta (stä)</i>	» » » » mistä? »	<i>talo-sta.</i>
Illatiivi'n	» » <i>vokaalin pitennys</i> ja <i>n, h-n, seen;</i>	vastaa kysymykseen	
	mihin? esim.	<i>talo-on; yöhön; talkoo-seen.</i>	

Adessiivi'n	pääte on <i>lla (llä)</i> ja vastaa kysym. millä? esim.	<i>talo-lla.</i>
Ablatiivi'n	» » <i>lta (ltä)</i> » » » miltä? »	<i>talo-lta.</i>
Allatiivi'n	» » <i>lle</i> » » » mille? »	<i>talo-lle.</i>
Abessiivi'n	» » <i>tta (ttä)</i> » » » mitä vailla? »	<i>talo-tta.</i>
Komitatiivi'n	» » <i>ne</i> » » » mikä seurana? »	<i>talo-ine(insa)</i>

Kaasuksia eli sijoja on siis 15.

Pluraalin merkki on *i*.

Pluraalin kaasuspäätteet ovat samat kuin singulaarin paitse että *nominatiivi'n* pääte on *t* esim. *talo-t*.

Akkusatiivi'n	pääte on <i>t</i>	esim.	<i>talo-t.</i>
Genetiivi'n	» » <i>en</i> ja <i>den</i>	»	<i>talo-jen; maiden.</i>
Illatiivi'n	» » <i>h-n</i> ja <i>siin</i>	»	<i>taloihin; varpai-siin.</i>

Nominein vartalo saadaan *essivistä* leikkaamalla pois sen pääte.

Nominein taivutus nimitetään *deklinaatiooniksi*.

Ilmaise nominein numerus ja kaasus seuraavassa kertomuksessa!

27. Koulu.

Lapsia opetetaan koulussa. Äiti on lapsien ensimmäinen opettaja. Hän on tukenut ensimmäisiä askeleitamme. Hän on opettanut meitä puhumaan. Hän on meille ensin puhunut Jumalasta. Hän neuvoi meitä rukoilemaan. Isä ja äiti neuvoivat meille ensimmäiset aakkoset. Paljon muutakin olemme oppineet vanhemmiltamme. Vanhemmillamme on paljo työtä. He eivät ehdi meille kaikkia opettamaan. Koulut ovat kotien apuna. Koulut jatkavat kotiopetusta.

Lapset pannaan kouluun noin kahdeksan vuoden vanhoina. Muutamat alkavat käydä koulua nuorempanakin; toiset taas ovat vanhempiakin, kun menevät kouluun.

Koulu on suuri huone. Koulussa on paljo pöytiä ja penkkejä. Lapset istuvat hiljaisina penkkiriveillä. Heidän edessään on pieniä pöytiä. Opettajalla on myös pöytä. Hän istuu pöydän takana tuolilla lasten edessä. Opettaja kertoo opettavaisia kertomuksia. Hän näyttelee lapsille kuvia ja selittää niiden merkityksiä. Opettaja kysyy lapsilta sitä, mitä hän on kertonut. Lapset vastaavat opettajan kysymyksiin. Vastauksien tulee olla selvät. Kun kello soi, tulee lasten tulla sisälle kouluhuoneeseen. Kun lapset kasvavat isommiksi, saavat he oppia enemmän. Opitta on ihmisen vaikea tulla toimeen.

XII. Adjektiivien komparatsiooni.

28. Kaarlo on *ahkera*. Pekka on *ahkerampi*. Juhon on *ahkerin*.

Kivi on *raskas*. Rauta on *raskaampaa*. Kulta on *raskainta*. Tilhi on *pieni*. Varpunen on *pienempi*. Kolibri on *pienin* kaikista linnuista.

Adjektiivin perusmuotoa nimitetään **positiivi**'ksi joka ilmaisee ominaisuuden yleensä.

Komparatiivi ilmaisee että sama ominaisuus on toisessa esineessä suurempi kuin toisessa.

Superlatiivi ilmaisee että sama ominaisuus on jossakin esineessä suurimmassa määrässä.

Komparatiivin pääte on *mpi*; superlatiivin *in*.

Komparatiivin vartalo päättyy päätteellä *mpa* (*mpä*); superlatiivin päätteellä *impa* (*impä*).

Kuinka kuuluu sanain hyvä, pitkä, paljo komparatiivi ja superlatiivi?

Ilmaise adjektiivein positiivi, komparatiivi ja superlatiivi seuraavassa kertomuksessa!

29. Eräänä päivänä ehdoitteli Kustaa, että Ilmari ja hän soutaisivat kilpaa. Rannalta näkivät he Laurin tulevan etäällä. Hänen soutunsa kävi yhä rivakkaammaksi ja kotvasen kuluttua oli hän siellä. Ilmari arveli että soudettaisiin pitempi matka suurimman ulapan yli Ristisaareen, vaan Kustaa puolusti lyhyempää matkaa ja Lauri ehdoitteli lyhyintä matkaa Leppäinsaareen. Hänen ehdotuksensa olikin viisain, sillä yhä synkempiä pilviä kohosi taivasrannalla. Sovitun merkin mukaan aljettiin soutaa. Tuuli, joka lähteissä oli kova, paisui yhä kovemmaksi, jota kauvemaksi pojat tulivat ulapalle. Laurin soutu oli tyyntä ja voimakasta, Kustaan hieman taajempaa, Ilmarin rivakkainta ja taajinta. Sentähden pääsikin Ilmari alussa vähän edelle, vaan hän väsyi pian, ja toiset menivät hänen ohitsensa. Matka veneiden välillä kävi yhä suuremmaksi. Suurimmalla vaikeudella pääsi Ilmari vihdoin Leppäinsaareen, jossa aikaisimmin Lauri ja vähän myöhemmin Kustaa olivat nousseet maalle. Siten sai Lauri, joka oli nuorin, kunniamman voiton monta vuotta vanhemmista kilpailijoistaan.

XIII. Demonstratiivi- ja indefiniittipronominit.

30. *Tämä* kirja on minun, *tuo* on sinun, *se* siellä isän kaapissa on hänen. *Tämän* kirjan kannet ovat vanhat, *tuon* ovat uudet. *Tänä* päivänä olen lukenut monta hauskaa kertomusta. Hän seisoi *siinä* paikassa. *Sillä* rahalla osti isä lehmän. *Nämät* kirjat ovat opet-

tajan, *nuot* opettajattaren, *ne* siellä kotona ovat isän. *Näiden* kukkien tuoksu on suloinen, *noiden* vastenmielinen. *Niiden* kirjojen kannet olivat rikkinäiset. Tee *näin*, eläkä *noin*, *niin* tulee hyvä.

Demonstratiivipronominit ovat: *tämä*, *tuo*, *se*; pl. *nämät*, *nuot*, *ne*, ja osoittavat jotakin persoonaa tahi esinettä.

31. Apuatarvitsevaista tulee *jokaisen* auttaa. *Kukin* on itseänsä lähinnä. Ei *kukaan* voi *kaikkia* tehdä. Ei *mikään* ole niin vaikeata kuin tuntea omat virheensä. *Joku* sanoi nähneensä leijonan. Jos *jokin* tässä maailmassa on pahaa, on valhe sitä. *Monella* ihmisellä on pahat tavat. *Kumpikin* meistä on siihen syyppää. Ei *kumpainkaan* teistä tunnustanut rikostansa. *Molemmilla* heistä on kuvakirjoja. *Sama* on asianlaita, vaikka niinkin teet.

Indefiniittipronomineja ovat: *jokainen*, *kukaan*, *mikään*, *kukin*, *mikin*, *joku*, *jokin*, *joka*, *moni*, *monias*, *sama*, *kumpikin*, *kumpainenkin*, *itse*, *eräs*, *muudan*, *muutama*, *molemmat*, *muu*, *kaikki*, *jompikumpi*. Ne ilmaisevat jonkun epämääräisen persoonan tai esineen.

Hae pronominit seuraavassa kertomuksessa!

32. Eksynyt.

Pikku Liisa oli kalastajaväen ainoa lapsi. Eräänä päivänä oli hän kadonnut eikä kukaan tiennyt mitään hänestä. Molemmilta naapureilta saarella kysyttiin, oliko hän ollut heidän luonaan, vaan ei kumpikaan ollut nähnyt häntä. Niin kului tunti toisensa perästä ja yö tuli. Vaan sinä yönä ei kukaan voinut ma'ata. Päivän koittaissa kiiruhtivat kaikki hakemaan Liisaa. Tälläkin kertaa oli se turhaa. Molemmat vanhemmat olivat epätoivossa. Isä lupasi suuren palkinnon sille, joka toisi tytön kotiin. Kukin teki pa-

rastansa. Sittekun siten joka kolkka itse saarella oli läpi etsitty, mentiin niihin moniin saariin, jotka olivat läheisyydessä. Tämäkin näytti turhalta. Äiti yksin teki vielä yhden koetuksen ja tällä kerralla menestyksellä. Hän sousti yli suuren ulapan ulos merelle pienien, asumattomien saarien ja karien ohi. Siinä samassa kuuli hän Liisan huutavan eräästä saaresta: »Äiti, äiti! Tällä saarella minä olen ollut yötä. Minä purjehdin tänne tämän laudan päällä ja sepä oli hauskaa».

XIV. Attribuutti.

33. *Huono* seuranpito turmelee *hyvät* tavat. *Hyvä* puu kantaa *hyvän* hedelmän. *Kuningas* Aleksander oli *filosofi* *Aristoteleen* oppilas. Rautatie kulkee *Kymi* joen yli. *Jalon runoilijan* *Runeberg'in* nimi on kuolematon. Helsinki, *Suomen pääkaupunki*, on perustettu *Kustaa Vaasan*, *Ruotsin mainion kuninkaan* aikana. *Tämä* puoli *pitäjätä* on autiota. Osa *väestä* hukkuu. Sana *huono* määrää välittömästi s. o. ilman verbin avutta sanaa *seuranpito*; sana *hyvät* on välitön määräys sanalle *tavat*; sana *kuningas* sanalle *Aleksander*; sana *filosofi* sanalle *Aristoteleen*; *Aristoteleen* sanalle *oppilas*; *joen* sanalle *Kymi*; *Runeberg'in* sanalle *nimi*.

Attribuutti on sellainen määräys, joka välittömästi liitetään *substantiiviin*.

Attribuutti on joko adjektiivi tahi substantiivi.

Hae attribuutit seuraavassa kertomuksessa!

34. Mehiläinen.

Ahkera mehiläinen lenteli ympäri kauniissa puutarhassa. Se imi makeata mehua puutarhan kaikista kukista.

Eräänä päivänä sanoi hyväntahtoinen puutarhuri: »Pieni mehiläinen, varo itseäsi, sillä monet kukat ovat myrkyllisiä!» Mehiläinen vastasi: »Minä olen kiitollinen hyvästä neuvostasi; vaan minä olen oppinut imemään ainoastaan makean hunajan ja jättämään ilkeän myrkyän».

XV. Verbin finiittimuodot.

35. Jos poika *lukee* ahkerasti, *taitaa* hän läksynsä. Heinäsirkat *lauloivat* ja hyttyset *hyppivät* auringon paisteessa. *Tuleeko* kohta suvi? Oi, isänmaa, sinä *olet* äitini! Kuka *epäillee* Jumalan kaikkivaltaa? Huomenna ehkä *satanee*. Jos poika *lukisi* ahkerasti, *taitaisi* hän läksynsä. *Lue* ahkerasti, niin taidat läksysi! *Laulakaa* heinäsirkat ja *hyppikää* hyttyset auringon paisteessa! Oi, isänmaa, *ole* sinä äitini! *Tulkoon* kevät ja *virkestäkään* mieliämme!

Sanat *taitaa*, *lauloivat*, *tuleeko*, *olet* ilmaisevat tekemisen *todenperäiseksi*.

Sanat *epäillee*, *satanee*, *taitaisi* ilmaisevat tekemisen *ajatelluksi* s. o. *mahdolliseksi* ja *ehdonalaiseksi*.

Sanat *lue*, *laulakaa*, *tulkoon* ilmaisevat tekemisen *käsketyksi* t. *kehoitetuksi* ja *toivotetuksi*.

Verbillä on siis *kolme* tapaa eli **finiittimodia**:

1. **Indikatiivi**, joka ilmoittaa tekemisen **todelliseksi**.
2. **Konjunktivi** joka ilmoittaa tekemisen **ajatelluksi** s. o. **mahdolliseksi** ja **ehdon-alaiseksi**. (Potentsiaali ja Konditionaali).
3. **Imperatiivi**, joka ilmoittaa tekemisen **käsketyksi**, **kehoitetuksi** ja **toivotetuksi**.

Nämät kolme modia nimitetään **finiittimuodoiksi**, (verbum finitum) koska niillä tekeminen ilmaistaan määrätystä esineestä. Ne ovat siis lauseen predikaattina.

36. Kun sanotaan: *Jos poika lukee ahkerasti, taitaa hän läksynsä*; niin lausumme väitteen.

Kun sanomme: *Tuleeko koltta suvi?* lausumme kysymyksen.

Kun sanomme: *Oi, isänmaa, sinä olet äitini!* lausumme huudaktuksen.

Lauseessa: *Lue ahkerasti, niin taidat läksysi*, lausumme käskyn.

Lauseessa: *Tulkoon kevät ja virkistäköön mielimme* lausumme toivomuksen.

XVI. Verbin konjugatsiooni.

37. Verbin taivutus nimitetään *konjugatsiooniksi*.

Useammalla modilla on *tunnuksensa*, jonka avulla se muodostetaan.

Indikatiivin preesensillä ei ole mitään tunnusta, vaan liitetään persoonapäätteet suorastaan vartaloon;

siis *Prees-fut.*: sano-*n*
 sano-*t*
 sano-*o*
 sano-*mme*
 sano-*tte*
 sano-*vat*.

Imperfektin tunnus on *i*;

siis *Imperf.*: sano-*in*
 sano-*it*
 sano-*i*
 sano-*imme*
 sano-*itte*
 sano-*ivat*.

Perfektin on yhdistetty *toisesta partisipista* (pääte *nut, nyt*) ynnä *olen* verbistä;

siis *Perf.*: olen sanonut
 olet sanonut
 on sanonut
 olemme sanoneet
 olette sanoneet
 ovat sanoneet.

Pluskvamperfektin on yhdistetty *toisesta partisipista* ynnä *olen* verbin imperfektistä;

siis *Pluskvamperf.*: olin sanonut
 olit sanonut
 oli sanonut
 olimme sanoneet
 olitte sanoneet
 olivat sanoneet.

Konjunktivivissä potentsiaalinen preesensin tunnus on *ne*;

siis *potentsiaalinen prees.-fut.*: sano-*nen*
 sano-*net*
 sano-*nee*
 sano-*nemme*
 sano-*nette*
 sano-*nevat*.

<i>potentsiaal</i> in perf.:	<i>lienen</i>	}	sanonut
	<i>lienet</i>		
	<i>lienee</i>		
	<i>lienemme</i>	}	sanoneet
	<i>lienette</i>		
	<i>lienevät</i>		

Konditionaalin *preesens*in tunnus on *isi*;

siis *Konditionaal*in *prees.*-*fut.*: sano-*isin*
sano-*isit*
sano-*isi*
sano-*isimme*
sano-*isitte*
sano-*isivat*.

<i>Konditionaal</i> in perf.:	<i>olisin</i>	}	sanonut
	<i>olisit</i>		
	<i>olisi</i>		
	<i>olisimme</i>	}	sanoneet
	<i>olisitte</i>		
	<i>olisivat</i>		

*Imperatiiv*in tunnus on *sulanut* yhteen persoona-
päätteiden kanssa;

siis *Imperatiiv*in *prees.*-*fut.*: sano'
sano-*koon*
sano-*kaamme*
sano-*kaatte* l. sano-*kaa*
sano-*koot*.

*Imperatiiv*in perf.: *olkoon* sanonut
olkoot sanoneet.

Ilmaise verbein temporit ja modit ynnä lauseiden la-
jit seuraavassa kertomuksessa!

38. Linnunpesä.

Anna ja Yrjö menivät niitylle kukkia poimimaan. Yht'äkkiä läksi pieni lintu muutamasta mättäystä lentää räpäköimään. Yrjö läksi juoksemaan linnun perässä. Hän aikoi ottaa sen kiinni. »Yrjö, elä juokse, täällä on linnun pesä!« huudahti Anna. Yrjö kääntyi kohta takaisin. »Näytä minullekin, missä se on!« sanoi Yrjö. Anna näytti sen Yrjölle.

»Kuule, hyvä Anna, anna minulle yksi muna, pidä sinä kaikki muut! Ne ovat niin sieviä. Emmekö vie niitä kotiin ja leiki sitte niillä?« »Ei, veikko kulta, en minä anna sinulle, enkä ota itsekään. Äiti on monta kertaa sanonut, ett'ei kenenkään ihmisen pitäisi pikkulintuin pesiä hävittää. Näistä munista tulee poikasia. Kun poikaset ovat kasvaneet emänsä kokoisiksi, laulelevat ne meille iloisesti. Ne hävittävät pahoja hyönteisiä ja syövät vahingollisia matojakin. Niin on äiti sanonut. Jos me nyt olisimme ottaneet munat pesästä, ei niistä tulisi poikasia.« Yrjö tyytyi siskonsa puheeseen ja muutaman viikon perästä, kun lapset toisen kerran tulivat pesälle, olivat munat muuttuneet pieniksi poikasiksi.

XVII. Objekti (kohde.)

39. Transitivinen ja intransitiivinen Verbi.

Renki ruokkii *hevosta*. Kissa tappaa *hiiren*. Poika syö *omenan*. Opettaja kiittää *oppilaita*. Äiti vaalii *lasta*. Useinpa Pöyrtäjä kuohuillaan se kasteli hältä *posket*.

Lauseessa *renki ruokkii hevosta* ilmaisee sana *hevosta* esineen, jota verbin ruokkii vaikutus kohtaa.

Sana *hevosta* ilmaisee, mitä renki ruokkii.

Kissa tappaa hiiren. Sana hiiren ilmaisee, minkä kissa tappaa.

Opettaja kiittää oppilaita. Oppilaita ilmaisee kiittämisen esineet. Keitä opettaja kiittää? Oppilaita.

Objekti on määräys, joka liitetään verbiin ilmaisemaan esinettä, jota verbin vaikutus kohtaa.

Objekti vastaa kysymykseen, joka muodostetaan sanoista *kenen, minkä, ketä, mitä, ketkä, mitkä* ynnä *subjektista* ja *predikaatista*.

Objektina on tavallisesti joko substantiivi tahi pronomini.

40. Kaikille verbeille ei voi asettaa objektiä.

Emme voi sanoa: lapsi iloitsee isän *tulon* (vaan *tulosta*).

Emme voi sanoa: minä miellyn *sitä* (vaan *siihen*). Vanhus lepää (ei *rauhan*) *rauhassa*.

Transitiiviverbeillä voi olla objektiä.

Intransitiiviverbeillä ei voi olla objektiä.

Etsi objektit ja transitiiviset ja intransitiiviset verbit kertomuksessa 32.

XVIII. Verbin aktiivinen ja passiivinen muoto.

41. Opettaja *lausuu* lauseen. Lauseita *lausutaan*. Anna *on kattanut* pöydän. Pöytä *on katettu*. Juhon *kirjoitti* hiljan kirjeen. Kirje *kirjoitettiin* hiljan.

Lausuu, lausutaan; kirjoitti, kirjoitettiin; on kattanut, on katettu; oli kattanut, oli katettu.

Aktiivi on *persoonallinen* verbimuoto s. o. subjekti käsitetään siinä tekeväksi, toimivaksi, tahi oleväksi jossakin tilassa.

Suomenkielen **passiivi** on *persoonaton* s. o. tekeminen, toimiminen tahi oleminen ilmaistaan siinä yleensä ilman toimivata persoonaa.

Passiivin tunnus on *ta (tä), tta (ttä)*, joka lisätään aktiiviseen vartaloon.

Passiivin määräämättömän persoonan päätte on *vokaalinpitennys* ja *n*;

siis *Indikatiivin prees.-fut.:* sano-taan
imperf.: sano-ttiin
perf.: on sano-ttu
pluskvamperf.: oli sano-ttu.

Konjuktiivin potentsiaalın prees.-fut.: sano-ttaneen
perf.: lienee sano-ttu.

konditsionaalin prees.-fut.: sano-ttaisiin
perf.: olisi sano-ttu.

Imperatiivin prees.-fut.: sano-ttakoon.
perf.: olkoon sano-ttu.

Ilmaise aktiiviset ja passiiviset muodot ynnä temporit seuraavassa kertomuksessa!

42. Paimenpilli.

Erästä kuninkaallista rahastonhoitajaa syytettiin kuninkaan edessä. Sanottiin että hän oli varastanut aarteita ja kätkenyt varastetut rahat arkkuun, joka oli piiloitettu eräseen holviin. Rahastonhoitaja vangittiin ja vietiin kuninkaan luo. Tämä sanoi: »Sinua on syytetty varkaudesta. Missä on se holvi, jossa aarteet ovat piiloitetut?» Rahastonhoitaja avasi raskaan rautaoven ja näytti holvin. Vaan suuresti kuningas hämmästyi, kun hän astui sinne sisälle eikä nähnyt muuta kuin pahaisen pöydän ja puisen jakka-

ran, joka oli päällystetty oljilla. Pöydällä oli paimenpilli, sauva ja laukku. Vaan rahastonhoitaja sanoi: »Lapsuudesani olin minä köyhä lammaspaimen. Nyt minä joka päivä vietän tunnin tässä holvissa, soitan paimenpilliäni ja muistelen lapsuuteni aikaa. Silloin olin minä köyhyydesäni onnellisempi, kuin nyt olen.« Kuningas sanoi silloin: »Sinua palkitaan uskollisuudestasi. Vaan niitä, jotka sinua ovat väärin syyttäneet, rangaistaan ankarasti«.

XIX. Verbin nominaalimuodot.

Infiniitti verbi.

43. Hauskaa on *luistella*. Pojat haluavat *olla* lumisilla. Poika pyysi isältä *päästäksensä* kouluun. Aika kuluu *arvellessa*, päivä päätä *käännellessä*. Meni *itkien* kotihin, *kallotellen* kartanolle. Pöytä on puusepän *tekemä*. Väinämöinen jätti yhden puun linnun *lepäämäksi*. Pelastui *uimalla* rantaan. Juho oli *saamaisillaan* linnun kiinni. Kaikkien ihmisten on *kuoleminen*. Täällä ei ole meillä mitään *tekemistä*.

Infinitiivi ilmaisee verbin tekemisen yleensä.

Sillä on substantiivin taiputus ja käytetään lauseessa subjektina, objektina, predikaatintäytteenä ja adverbialina.

Sillä on 4 muotoa:

I	päättellä	a' (ä')	ta' (tä')	esim. sano-a, sano-aksensa.
II	»	e	te	esim.: sano-en, itkien, kallotellen, arvel-len, pääs-ten
			»	sano-essa, arvellessa, pääs-tessä.
III	»	ma (mä)	»	sano-mia, tekemä, lepää-mäksi.
		»	»	maise (mäise) » sano-maisilla(nsa), saamaisillaan.
IV	»	minen	»	sano-minen, kuoleminen.

44. *Muuttavan* linnun sävel on surullinen. *Laskeva* aurinko loi *loistavat* säteensä yli veden pinnan. Susi on *ammuttava* ja turkki *myytävä*. Aurinko on *nousnut* ja sumu *haihtunut*. Pellot ovat *kylvetyt* ja rukiit *puidut*.

Partisipi ilmaisee verbin toiminnan tahti olemisen adjektiivin muodossa ja merkityksellä.

Partisipejä on kaksi: toinen päätteellä *va (vä)* ilmaisee *päättymättömän ominaisuuden*, esim. sano-*va*, sano-*ttava*, laske*va*; toinen päätteillä *nut (nyt)*, *u (y)* ilmaisee *päättyneen ominaisuuden*, esim. sano-*nut*, sano-*ttu*, nous*nut*.

Partisipi taipuu kuten adjektiivit ja käytetään lauseessa attribuuttina ja predikaatintäyteenä.

Verbin vartalo saadaan leikkaamalla pois päätte *va (vä)*.

Infinitiivi verbillä on kaksi modia: *infinitiivi* ja *partisipi*, joita nimitetään **nominaalimuodoiksi**.

Etsi infinitiivit ja partisipit sekä niiden asemat seuraavassa kertomuksessa!

45. Tulipalo.

Keskellä yötä oli pauhaava meteli herättänyt minut. Ihmisjoukko juoksi huutaen minun ikkunani ohitse. Nousta ylös ja pukeutua oli silmänräpäyksen työ. Yks' kaks' olin pukeunut päällysvaatteet ylleni, syössyt ulos kadulle ja kysynyt, mitä oli tapahtunut. Epävarma huhu oli levinnyt että tuli oli irti. Kun olin kääntynyt kysymyksilläni useamman henkilön puoleen, päätin nousta katolle nähdäkseni laajalti ympärille. Sanottu ja tehty. Vaivoin olin pimeässä hapuroinut, löytänyt tikapuut ja noussut ylös katolle. Tupruavasta savusta sekä ympäri lentelevistä kypenistä huomasin, että joku puuhökkeli kaupungin ulkopuolella oli sytytetty ja palanut. Suuttuneena palasin kotia ja panin ma'ata.

Tuskin olin kuitenkaan uudelleen nukkunut, ennenkuin kolkutus ovelle herätti minut. Minä avasin ja ystäväni Yrjö syöksi sisälle sellaisella vauhdilla, kuin hän olisi heitetty sisäl'e. Epätoivossaan huusi hän: »Ylös! on hirveätä voida ma'ata, kun koko kaupunki on palamaisillaan. Eräästä tulen hävittämästä hökkelistä on myrsky hajoittanut kipinöitä ja kekäleitä joka taholle. Ennen pitkää on kaupunki muutettu hirveäksi tulimereksi.»

Minun on vaikeata kuvata kauhuani ja vielä vaikeampaa raivoavien liekkien kulkua. Sanalla sanoen, kun päivä oli valjennut, oli puoli kaupunkia tuhkaläjänä.

XX. Adverbi. Prepositiooni ja postpositiooni. Adverbiaali.

46. Jaakko istuu *täällä*. Hän tulee *tänne*. Istuuko hän *kauvan täällä*? Hän käy *hitaasti*. Oletko *kovin* väsynyt? Satakieli laulaa *hyvin kauniisti*.

Adverbi on sana, joka määrää *verbiä*, *adjektiivitä* ja *adverbiä paikan, ajan, tavan* tahi *määrän* suhteen.

47. Lapset juoksevat *ympäri* pihaa. Kirkon *ympäri* kasvaa vaahteria. Hän kohotti kätensä taivasta *kohti*. *Jälkeen* puolen päivän soudamme salmen *yli* saareen. Vanhempiansa tahdon *mukaan* jäivät lapset kotiin. Raju-ilman *tähden* emme lähde vesille.

Prepositioonit ja **postpositioonit** ovat sanoja, joita asetetaan *substantiivein* joko eteen tahi jälkeen ilmaisemaan *paikkaa, aikaa, tapaa* ja *syytä*.

48. Pekka istuu *sohvalla*. *Pian* matkustaa hän *kaupunkiin*. *Siellä* viipyy hän koko *syksyn*. *Kaupungista* palaa hän *reellä*. Minä tulen *kovin* iloiseksi ja äiti itkee *ilosta*, kun hän palaa. Suvella käymme *iloiten* uimassa. Olen pitänyt häntä kunnan *miehenä*. Toimikunta valitsi hänet *puheenjohtajaksi*.

Adverbiaali on määräys, joka liitetään *verbiin, adverbiin* ja *adjektiivin* ilmaisemaan *paikkaa, aikaa, tapaa, syytä, keinoa, suuntaa, suhdetta* y. m.

Adverbiaali on tavallisesti adverbi tahi substantiivin kaasus (joko prepositioonin tai postpositioonin kera tahi ilman niitä) ja infinitiivi.

Ilmaise adverbit ja adverbiaalit seuraavassa kertomuksessa!

49. Kettu ja haikara.

Kettu kutsui haikaran päivälliselle. Haikara ei antanut kauvan pyytää itseänsä, vaan oli oitis valmis. Kun he olivat istuneet pöytään, tuotiin pöydälle liemiruokaa aivan laakeassa vadissa. Repo särpi ahnaasti liemen suuhunsa, vaan haikara koetti turhaan saada jotakin nokallaan. Suutuneena meni hän kotia. Vähän aikaa sen jälkeen kutsui haikara hyvin ystävällisesti ketun päivälliselle. Kettu tuli-kin kohta haikaran luo. Nyt asetettiin korkeita pulloja heidän eteensä pöydälle. Haikara nokki helposti ja mukavasti pullosta makupalan toisensa perästä, sill'aikaa kuin kettu ahneesti nuoleskeli pullon kaulaa saamatta mitään. Niin Repolainen petettiin.

XXI. Appositsiooni.

50. Jo *poikana* osoitti Lauri etevää luonnonlahjoja. *Pappina* asui isäni Kangasalla. Mies palasi *suut-*

tuneena kotia. Metsästäjä löysi koiransa *makaavana*. Kilpailija pääsi *kolmantena* perille. *Lakimiehenä* en voi asiata toisin arvostella. Päivän puuhista *uupuneena* valvoi hän koko yön.

Poikana kuuluu sekä sanaan *Lauri* että *osoitti*. Ajatus on seuraava: Lauri *osoitti*, kun hän oli *poika*, etevä luonnon lahjoja. Sana *poika* tarkoittaa *samaa esinettä* kuin Lauri.

Lakimiehenä en voi j. n. e. = *Koska olen lakimies, en voi j. n. e.* Mihin kuuluu sana *makaavana*? *Makaavana* = joka makasi.

Appositsiooni on sellainen määräys, joka liitetään *verbiin* ja *substantiiviin yhteisesti* ja edustaa *sivulausetta*.

Appositsioonin sija on tavallisesti *essiivi*.

Appositsioonina käytetään joko *substantiivina* tahi *adjektiivina*.

Hae appositsioonit seuraavassa kertomuksessa!

51. Kun kettua piti tuomittaman.

Yö oli tullut pimeänä ja synkkänä. Silloin kokoontuivat eläimet tuomitsemaan kettua. Karhu oli tuomarina. Repolainen vietiin vangittuna tuomioistuimen eteen. Melkein kaikki eläimet tahtoivat esiytyä syyttäjänä, sillä kaikille oli tuo viekas kettu tehnyt jotakin vahinkoa. He huusivat julmistuneina, toinen toistansa kovemmin. Repolainen istui siellä hiljaisena ja oli ulkokullatun näköinen. Karhu mörisi suuttuneena ja käski eläinten olla hiljaa. Vaan kaikki tunkivat esille ja meteli kävi yhä kauheammaksi. Tämän metelin aikana hiipi repo tiehensä. Siinä seisovat nyt kaikki noloina. Samalla nousi aurinko kirkkaana idästä.

52. *Predikaatti* ja *subjekti* nimitetään lauseen *pääosiksi*. Predikaattiin kuuluu myös *predikaatintäyte*.

Attribuutti, *objekti*, *adverbiaali* ja *appositsiooni* ovat lauseen *sivuosia* ja voivat vuorostaan saada määräyksiä.

Lauseessa voipi olla *useampia subjekteja*, *predikaatin täytteitä*, *attribuutteja*, *adverbiaaleja* ja *appositsiooneja*, vaan yksinäisessä lauseessa voi olla ainoastaan yksi *predikaatinverbi*.

XXII. Konjunktsiooni. Yhdistetty lause.

53. Lumi sulii ja kesä tuli. Lukeeko Lauri tahi leikkiikö hän? Ihminen säätää, *vaan* Jumala päättää. Ei kukaan ole työttä onnellinen; *sentähden* tulee jokaisen tehdä työtä. Älä kajoo tuliseen rautaan, *sillä* se polttaa. Älä viivy, *ett'*emme tule myöhään. Katsele kuvia, *sillaikaa kun* odotat. Räätäli on syypää kiireeseen, *koska* hän ei tuonut vaatteita, *vaikka* lupasi. Me ennätämme vielä junaan, *jos* kiiruhdamme. Minä olen nopeammin valmis, *kuin* sinä voit aavistaa. *Sekä* sisareni *että* veljeni ovat kotona.

Onko tuo sinun nuorempi, *vai* vanhempi sisaresi?

Ja, tahi, vaan, sentähden, sillä, että, kun, koska, vaikka, jos, sekä-että, ko, vai ovat konjunktsiooneja.

Konjunktsiooni on sana, jota käytetään *sekä* lauseiden *että* yksityisten sanojen *yhdistämiseksi*.

Yhdistetty on lause, jossa on useampia finiitti-verbejä.

XXIII. Rinnastavia konjunktsiooneja.

Rinnastetut lauseet. Alistavia konjunktsiooneja.
Pää- ja sivulauseet.

54. Ahkeruus edistää terveyttä *ja* hyvinvointia *sekä* estää monta tilaisuutta syntiin. Talvella orava ei ole ruskea, *vaan* sillä on hieno, harmaa turkki. Kiel- sin sinua menemästä uimaan, *ja kuitenkin* menit. *Joko* Lauri on laiska *tai* on hänellä huono muisto. Jaakko ei ollut mukana luistinretkellä; hän oli *nimittäin* sairastunut.

Rinnastavia konjunktsiooneja ovat: *ja, sekä, sekä- että, joko — tai, vaan, mutta, sillä, sentähden, kuitenkin, nimittäin.*

Rinnastavat konjunktsioonit yhdistävät toisiinsa yhdenarvoisia lauseita tahi lauseen osia.

Yhdenarvoisia ovat ne lauseet, jotka ovat toisistaan riippumattomia.

55. Ei kukaan ole niin hyvä, *ett'* ei koskaan ole rikkonut. Me rukoilemme Jumalata, *että* hän kuulisi meitä. Syyistä opettaja moitti Jaakkoa, *koska* hän oli ollut laiska. *Niinpian kun* omena on kypsä, putoaa se puusta. Juna läksi, *ennenkun* aurinko oli noussut. *Jos* kieliin voisi kertoa näkönsä vanhat puut, niin niistäpä useampi hyv' ois' todistamaan. *Vaikka* pelto oli hyvin hoidettu, tuli sato huono. *Niinkuin* olet kylvänyt, niin saat niittää.

Alistavia konjunktsiooneja ovat: *että, koska, kun, kunnes, jos, vaikka, niinkuin.*

Alistavat konjunktsioonit yhdistävät toisiinsa eri- arvoisia lauseita.

Eriarvoisia ovat lauseet silloin, kun toinen lause määrää toista lausetta.

Se lause, jota toinen lause määrää, sanotaan **päälauseeksi**.

Se lause, joka määrää toista lausetta, nimitetään **sivulauseeksi**.

Sivulauseet, jotka aljetaan alistavilla konjunktsiooneilla, nimitetään **konjunktsioonilauseiksi**.

Etsi rinnastavat ja alistavat konjunktsioonit sekä pää- ja sivulauseet seuraavassa kertomuksessa!

56. Aijottu metsästysretki.

Yrjö ja minä olimme hyviä ystäviä. Eräänä päivänä tuli hän kotiini, että yhdessä sieltä lähtisimme metsästä-mään. Päätettiin ensin mennä läheiselle suurelle saarelle ja joko jäädä sinne tai kulkea eteenpäin erälle pienemmille saarille. Koska sää sillä välin oli käynyt rumaksi, lykkäsimme retken toistaiseksi, kunnes sää tulisi kauniimmaksi. Sitte kun ilma oli selvinnyt hieman, valmistautimme matkalle. Vaan juuri kun olimme astumaisillamme veneeseen, alkoi uudelleen sataa niin ankarasti, että ampumavaramme kastuivat läpimärjiksi, ennenkun ennätimme kantaa ne suo-jaan. Rumaa säätä kesti päivän toisensa perästä. Milloin satoi ankarasti, milloin tuuli ankarasti. Joll'ei sää parantunut, täytyi meidän jättää metsästysretki siksensä, sillä Yrjö ystävälläni ei ollut aikaa kauvemmin viipyä meillä. Vaikka taivas oli synkässä pilvessä, päätimme kuitenkin vielä kerran koettaa onneamme. Vaan se päättyi samalla tavalla. Tuskin olimme nimittäin lähteneet liikkeelle, ennenkun hirveä myrsky oli noussut, ja meidän täytyi palata kotiin. Vähän sen jälkeen matkusti Yrjö kotiansa.

XXIV. Interrogatiivi-pronominin ja adverbien. Suorat ja alistetut kysymyslauseet.

57. *Kuka* sinä olet? Minä kysyn, *kuka* sinä olet. *Mitä* sinä tahdot? Minä kysyn, *mitä* sinä tahdot. *Kenen* on talo? Sano minulle, *kenen* on talo. *Mitä* tietä menemme? Kuulkaamme, *mitä* tietä menemme. *Kummanko* näistä teistä valitsemme? Vaikeata on päättää, *kummanko* näistä valitsemme. *Miten* voit? Tahdotko tietää, *miten* minä voin? *Minne* menet? Tietämätöntä on, *minne* menet. *Milloin* tulet? Epävarmaa on, *milloin* tulet.

Kuka, mikä, kumpi ovat interrogatiivipronomineja.

Miten, minne, milloin ovat interrogatiivisiä adverbeja.

Interrogatiivi-pronominin ja adverbien ilmaisevat kysymyslauseen.

Kysymyslauseet ovat joko *suoria* tai *alistettuja*.

Suora kysymyslause on *päälause*.

Alistettu kysymyslause on *sivulause*.

Suora kysymyslause muutetaan alistetuksi tekemällä se joko päälauseen subjektiksi tai objektiksi.

Suoran kysymyslauseen jälkeen pannaan kysymysmerkki (?).

Etsi interrogatiivi-pronominin ja adverbien sekä suorat ja alistetut kysymyslauseet seuraavassa kertomuksessa!

58. Eräs purjehdusretki.

»Kuka tahtoo tulla purjehtimaan?« kysyin eräänä päivänä saaristolaisystäviltäni. »Minä, minä«, vastasivat yhdellä haavaa Kustaa ja Juho. Nyt tuumittiin, minne mentäisiin ja mitä otettaisiin mukaan. »Mitä pidätte ret-

kestä Söderskär'in majakalle?« kysyin minä. »Kuinka pitkältä on sinne?« kysyi Juho. »Noin kolme meripeninkulmaa.« »Se on parahultanen matka«, arvelivat toiset. Me olimme pian valmiit lähtemään ja levitimme purjeet. Sää oli ihana ja hyvä tuuli kävi, niin että vene kulki aika vauhtia. Me kuljimme ulapoiden yli ja salmien läpi, jotka olivat toinen toistansa kauniimmat. Yhä kysyivät toverit minulta, kenen mikin talo oli, mikä minkin soman saaren nimi j. n. e. Koska usein olin kulkenut näissä tienoissa, voin tyydyttää heidän uteliaisuutensa. Niin kului matka sukkelaan ja pian nousimme majakkamaalle. Me astuimme majakkavahdin majaan ja meidät otettiin ystävällisesti vastaan. Sanottuamme, keitä me olimme, mistä me tulimme ja mikä oli tuonut meidät sinne, kysyimme, oliko luvallista nousta ylös torniin. »Aivan mielellään«, vastasi hyväntahoton vahti, ja me kiipesimme ylös jyrkkiä portaita myöten. Huvilla katselimme kaunista majakan koneistoa ja ihastuksella silmäilimme ääretöntä merta. Mikä suremmainen taulu leveni täällä silmiemme eteen! Muutaman tunnin kuluttua kohotimme ankkurin ja olimme illalla kotona.

XXV. Relatiivi-pronominit ja adverbit.

Relatiiviset sivulauseet.

59. Kaikki ei ole kultaa, *joka* kiiltää. Elä moiti niitä lahjoja, *jotka* joku hyväntahtoisuudessa on sinulle antanut. *Joka* tyynet makaa, se tuulet soutaa. Sitä kuusta kuuleminen, *jonka* juurella asunto. Kun minä muistan sen yön, *jona* rakkailta rannoilta luovuin, nousevat silmiini vieläkin viljavat ve'et. *Missä* minä olen, siellä pitää teidänkin oleman. Mene sinne, *jonne* mielesi tekee! Te'e siten, *joten* paras on!

Joka, jotka, mikä ovat **relatiivipronomineja**.

Relatiivipronomininit tarkoittavat jotakin sanaa edellisessä lauseessa.

Se sana, johon relatiivipronomini viittaa, nimitetään tämän korrelaatiksi.

Relatiivipronomininit aloittavat **relatiivisen sivulauseen**.

Paitse relatiivipronomineilla aljetaan relatiivinen sivulause **relatiivisillä adverbeillä** *joten, jonne, jolloin* y. m.

Etsi relatiivipronomininit seuraavassa kertomuksessa!

60. Retki polkupyörällä.

Taivas, joka oli ollut pilvinen ja sadetta uhkaava, selveni vihdoin. Me voimme siis lähteä polkupyörällä matkalle, josta aikaisemmin olimme sopineet. Retken piti tapahtua Porvoosta Loviisaan. Me sidoinme istuimeen laukun, johon oli pantu, mitä matkalla tarvittiin, ja niin lähdettiin liikkeelle. Ikäväksemme tuntui tie, jonka olimme valinneet, alussa vähemmän hauskalta. Tie oli mäkinen ja kuoppainen, joka vaikutti, että täytyi olla erittäin varova. Myös kulki se seutujen läpi, joissa harvoin tavattiin kyliä ja taloja. Ensin nähtiin kivisiä mäkiä, joilla kasvoi matalaa havumetsää taikka joiden rinteet olivat puuttomia. Vaan luonto sai aivan toisen muodon, sittekun olimme tulleet Pernajanlahdelle, jonka rannoilla on muhkeita herrastaloja, joita kauniit niityt ja vainiot ympäröivät. Hauskan matkan perästä, jonka kestäessä usein olimme pysähtyneet katselemaan seutua, saavuimme Pernajan kirkon mäelle, josta on laava näköala yli Pernajanlahden. Tästä alkaen kävi tie tasaiseksi ja kulki enimmiten laajojen vainioiden läpi, jotka kuuluivat Sarvilahden tilalle. Vähän sen jälkeen ajoimme pieneen Loviisan kaupunkiin.

61. *Sivulauseet* ovat kolmea lajia: *konjunktsioonilauseet*, *alistetut kysymyslauseet* ja *relatiivilauseet*. Ne eroitetaan toisistaan sen kautta, että konjunktsioonilauseet aljetaan alistavilla konjunktsiooneilla, alistetut kysymyslauseet interrogatiivi-pronomineilla, pronominaaleilla tahi adverbillä ja relatiiviset sivulauseet relatiivipronomineilla tahi adverbillä.

XXVI. Suora ja epäsuora kertomatapa (oratio directa ja oratio obliqua).

Oratio directa.

62. Hän sanoi jo edeltäpäin:
»*Minua on tällä matkalla onnettomuus kohtaava*«.

Isä sanoi: »*Meidän tulee olla kohtaloomme tyytyväisiä, sillä monella on vaikeampi toimeentulo*«.

»*Jos te käytätte itsenne hyvin, voitte pian saada lupapäivän*«, sanoi opettaja oppilaille.

»*Minkätähden olet sinä kutsunut minua?*« kysyi Jaakko isältänsä.

Kristus sanoi opetuslapsillensa: »*Sallikaa lasten tulla minun tyköni, sillä senkaltaisten on taivaan valtakunta*«.

Oratio obliqua.

Hän sanoi jo edeltäpäin, *että häntä tällä matkalla oli onnettomuus kohtaava*.

Isä sanoi, *että heidän tuli olla kohtaloonsa tyytyväisiä, sillä monella oli vaikeampi toimeentulo*.

Opettaja sanoi oppilaille, *että jos he käyttäisivät itsensä hyvin, voivat he pian saada lupapäivän*.

Jaakko kysyi isältänsä, *minkätähden hän oli häntä kutsunut*.

Kristus sanoi opetuslapsillensa, *että he sallisivat lasten tulla hänen tykönsä, sillä senkaltaisten oli taivaan valtakunta*.

Puhujan sanoja voidaan kertoa joko *päälauseen muodossa*, jolloin muodostuu **suora kertomatapa** (oratio directa) tahi *sivulauseen muodossa*, jolloin syntyy **epäsuora kertomatapa** (oratio obliqua).

Verbi, josta kertomustapa riippuu, nimitetään *hallitsevaksi verbiksi*.

Kun hallitseva lause käy suoran kertomatavan edellä, erotetaan se tästä kaksoispisteellä (:) ja tämä aljetaan suurella kirjaimella. Muutoin erotetaan lauseet toisistaan pilkulla.

Suoran kertomuksen alkuun ja loppuun pannaan lainausmerkit („ “).

Eroita suora ja epäsuora kertomatapa seuraavassa kertomuksessa!

63. Miksi tahdon tulla.

»Minä tahdon tulla puutarhuriksi«, sanoi Kalle, kun hän oli viidentoista vuoden vanha ja hänen oli valittava toimiala. »Suloista on elää kauniiden, tuoksuavien kukkien keskellä.« Vaan vähän ajan kuluttua tuli hän takaisin ja valitti, että hänen yhä täytyi kumartua maahan ja madella maassa; selkä ja polvet kävivät siitä kipeiksi. Senjälkeen tahtoi Kalle tulla metsästäjäksi. »Viheriöitsevässä metsässä«, sanoi hän, »eletään raitista elämätä.« Vaan pian palasi hän valittaen, että hänen joka päivä oli täytynyt mennä ulos ennen auringon nousua ja että hän yhä oli ollut vaarassa kylmettyä.

Silloin luuli hän olevan parasta ruveta kalastajaksi. »On verrattain helppoa«, arveli hän, »auringon noustua soutaa ulos veneellä ja kokea verkot täynnä kaloja.« Vaan pian kyllästyi hän tähänkin ammattiin ja tuli kotia. Silloin sanoi isänsä yksivakaisesti: »Jos sinä tahdot tulla onnelliseksi maailmassa, tulee sinun oppia kestämään elämän vaikeuksia. Kussakin ammatissa on haittansa, vaan myös huvinsa.«

XXVII. Lyhennettyjä lauseita.

Partisipijärjestelmä. Temporaalijärjestelmät.

64. Me aavistamme *talven lähestyvän* (= että talvi lähestyy). Pekka oli kuullut *käen kukkuvan* ja *rastaiden raksuttavan*. Minä luulin *hänen jo menneen*. Juhonäki *kurkia kävelevän* suolla. Tiedämme *laululintujen jo muuttaneen* lämpöisempiin maihin. Sairas luulee *paranevansa* (= että hän paranee). Tunustan *erehtyneeni* (= että olen erehtynyt). Tiedämme *olevamme syntiset* (= että olemme syntiset).

Lyhennetyiksi lauseiksi nimitetään sellaisia yhdistyksiä *substantiivein, suffiksein* ja *infiniittiverbein* välillä, jotka vastaavat sivulausetta.

Akkusatiivi partisipin kera on sellainen lauselyhenys, jossa *subjekti on akkusatiivissa* tai *partitiivissa* ja *predikaatti partisipin yksikön akkusatiivissa*. Jos sivulauseen subjekti on personaalipronomini ja tarkoittaa samaa persoonaa kuin päälauseen subjekti, ilmaistaan se lyhennetyssä sivulauseessa *personaalisuffiksilla*.

Sekä akkusatiivi partisipin kera että sitä vastaava lyhentämätön sivulause ovat päälauseen objekteja.

65. Tähdet himmenevät *auringon noustessa* (= kun aurinko nousee). Läksin kaupunkiin *auringon noustua* (= kun aurinko oli noussut). Poika näki oravan *tullessansa* kouluun (= kun hän tuli kouluun). Sinä sairastit *ollessasi* ulkomailla (= kun olit ulkomailla). Te mielistytte omeniin *maistettuanne* niitä (= kun olitte niitä maistaneet).

Lyhennetyssä *temporaalisessa* sivulauseessa ilmaistaan *predikaatti 2:n infinitiivin inessiivillä*, jos sivulauseeseen predikaatilla ilmaistu tekeminen tapahtuu yksin ajoin päälauseen predikaatin tekemisen kanssa, ja *passiivin 2:n partisipin partitiivillä*, jos sivulauseeseen tekeminen on päättynyt verrattuna päälauseen tekemiseen. Lyhennetyn sivulauseen *subjekti* ilmaistaan joko *genetiivillä* tahi, jos se on personaalipronomini, *suffiksilla*.

Etsi lauselyhennykset seuraavassa kertomuksessa!

66. Palkovenematka Nevanvirralla.

Me olimme tulleet höyrylaivalla Käkisalimesta Laatokan yli ja näimme auringon nousevan lähestyessämme Pähkinänlinnaa. Siellä tapasimme ennen meitä monta laivaa keinumassa Nevan virralla. Kun meidän laivamme otettiin lukuun, oli niitä vähintään yhdeksän kappaletta.

Täältä aijoimme jatkaa matkaa palkoveneellä. Noustuamme sentähden alas laivasta meloimme eteenpäin. Vaan emme olleet ennättäneet pitkälle, kun kuulimme useampia höyryaluksia kohisevan takanamme, ja edessämme emme nähneet vähempää kuin kolme hinaajalaivaa. Suurella ponistuksella pääsimme vaarallisesta tilastamme. Me kuljimme yhtä nopeaan kuin hinaajalaivat, jotka vetivät perässään jauho-proomuja. Aikoessamme syödä aamiaista tartuimme laivaväen tietämättä erääseen proomuun ja annoimme sen hinata meitä eteenpäin. Meidän ilveilyimme herätti perämiehen huomion ja hän kysyi röyhkeästi, kuinka me häneltä lupaa kysymättä olimme rohjenneet hyväksemme käyttää hinausta. Muutama penni teki meidät pian ystäviksi.

Pian huomasimme rantojen tulevan asutuiksi ja näimme vihdoin Pietarin kirkkojen tornien haamoittavan. Kun laivamatka otettiin lukuun, oli koko matka maksanut kahdeksan markkaa.

XXVIII. Interjektsioonit. Elliptiset (vaillinaiset) lauseet.

Partikkeli.

67. *Hei, kuinka kauniista! Hihi, kuinka hauskaa! Voi, minua, poika raukka! Oi, kuinka surullista! Noh, sinä täällä! Kah, kummaa! Hyi, kuinka ruma! Hyihyhi, sinua! Ähä, kuka käski! Huihai, kaikkia muuta! Pois pojat pussista! Hyvää päivää!* (= minä toivotan sinulle hyvää päivää!) *Terve tuloa!* (= ole tervetullut!). *Onnellista matkaa! Terä veitsen, järki miehen kunnia! Nuorra vitsa väännettävä! Ken siellä? Eräs toveri.*

Hei, hihi, voi, oi, noh, kah, hyi, hyihyhi, ähä, huihai, ovat interjektsiooneja.

Interjektsiooni on sana, joka ilmaisee jotakin tunnetta, niinkuin *iloa, tuskaa, kummastusta, inhoa, vastustamista*.

Interjektsioonit eivät riipu muista lauseen jäsenistä ja eroitetaan sentähden niistä pilkulla.

Elliptiset lauseet ovat sellaisia lauseita, jotka **elipsin** (= lauseen pääosien pois jättämisen) kautta ovat tulleet *vaillinaisiksi*.

Ellipsiä käytetään *huudahtuksissa, tervehdyksissä, toivotuksissa, sananlaskuissa, kysymyksissä ja vastauksissa*.

Etsi interjektsioonit ja ellipsilauseet seuraavassa kertomuksessa!

68. Kaiku.

Yrjö ei ollut kuullut puhuttavan kaiusta. Erään keran huusi hän niityllä: »Hei, hoi!« Oitis vastasi metsästä: »Hei, hoi!« Silloin huusi hän: »Kuka siellä?« Ääni vas-

tasi: »Kuka siellä?» Taasen huusi hän: »Tyhmä poika!« — »Hyi häpeätä!« — »Hyihyi, sinua riiviö!« ja samat sanat kaikuivat metsästä. Vihastuneena huusi Yrjö yhä rumempia haukkumasanoja ja sai aina samat sanat vastaukseksi. Silloin meni hän kotiin ja kanteli äidilleen, että pahanelkinen poika metsässä oli herjannut häntä. Äiti sanoi: »Tällä kertaa sinä syytät itseäsi. Sinä olet kuullut ainoastaan omien sanojesi kaiun. Jos olisit huutanut ystävällisiä sanoja, olisit saanut ystävällisiä vastauksia.«

69. *Adverbejä, prepositsiooneja, postpositsiooneja, konjunktsiooneja ja interjektiooneja* nimitetään yhteisellä nimellä *partikkeleiksi*.

Partikkeli on sellainen sana, joka ei ole *nomini* eikä *verbi*.

Luom. kieli. 3.

Brummer

Werner Söderströmin kustannuksella on ilmestynyt:

- Lukukirja lapsille.** Ensimmäistä lukemisen ja kirjoituksen opetusta varten. Toimitti *K. Raitio*. Viides painos. Hinta sid. 65 p.
- Toinen lukukirja.** Kansakoulujen tarpeeksi toimitti *K. Raitio*. Kirjassa on 181 sivua ja 128 lukukapp. Sid. 1: 25 p.
- Lukukirja kiertokoulujen ylä-osastoja varten.** Toimitti *J. H. Tuhkanen*. Runsaasti kuvilla kaunistettu. Sid. 65 p.
- Valmistavan koulun lukukirja.** Toimitti *Alli Nissinen*. Runsaasti kuvilla kaunistettu. Sid. 1 m. 60 p.
- Koulun lukukirja.** Toimittanut *Lucina Hagman, Mikael Johnsson, Frans Rapola*. Ensimmäinen osa, sid. 1: 60. Toinen osa, sid. 1: 60. Kolmas osa, sid. 1: 60.
- Suomalainen lukemisto.** Toimittanut *Knut Cannelin*, lyseon lehtori. Toinen painos. Hinta sid. 2: 75.
- Valittuja runokappaleita.** Kansakouluja varten. Toimittanut *K. Werkko*. 35 p., sid. 50 p.
-
- Suomen kielioppi.** Kansakouluja varten kirjoittanut *Arvi Jännes*. Kolmas painos. Hinta 35 p., sid. 55 p.
- Aidinkielen Alkeisoppi.** Etupäässä kansakoulujen tarpeeksi kirjoittanut *K. Raitio*. Kuudes painos. Hinta 40 p.
- Suomen kielioppi.** Ensimmäistä alkeisopetusta varten toimittanut *A. H. Kallio*. Hinta sid. 1: 25.
- Suomen kielioppi.** Alkeisopetusta varten toimittanut *K. E. Brunner*. Hinta sid. 1 m.
- Oikeinkirjoitusharjoituksia.** Käsikirjaksi etupäässä kansakoulujen opettajille toimitti *K. Raitio*. Sid. 85 p.
- Hiljaiset kirjoitusharjoitukset.** Kansakoulujen tarpeeksi toimitti *K. Raitio*. Toinen painos. Hinta 35 p.
- Suomalais-ruotsalainen sanakirja.** Toimitti *Knut Cannelin*, filos. lisent. Hinta sid. 2: 25.
- Ruotsalais-suomalainen sanakirja.** Toimitti *Arvi Jännes*, yliopistusten professori. Hinta sid. 4: 50.
-
- Maantieteen oppikirja.** Kansakouluja varten kirjoitti *A. Th. Genetz*, Kymölän lehtori. Kuvilla ja kartoilla varustettu. Kolmas painos. Hinta sid. 1 m.
- Valmistava maantiede.** Kirjoittanut *Elis Lagerblad*. Suomennos. Valaistu 76 kuvalla. Hinta sid. 1: 50.
- Maantieteen oppikirja.** Kirjoittanut *Elis Lagerblad*. Suomennos. 2:n painos. Sid. nahkaselkään 3 m.